ვაჟა-ფშაველა
ნაბეღლავი
პოემა.
"მიგვალეშეთ ჭალაში,
"მიმაქვს სალამი გვარი,
"ჩემსა შეს სამშობლოს ამოუბნ
"ჩემი ლეკა და ლეკიანი"...

გამოცემა ამხ. ი. იმედაშვილისა და ს. ჭელიძისა №4

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

ვაჟა-ფშაველა

2901

ბახტრიონი

პოემა

(ავტორის სურათით, ბიოგრაფიით და ნახატებით)

წიგნი პირველი

БАХТРІОНЪ

поэма Важа-пшавела, изд. Имедашвили и Челидзе.

FC 2901

თბილისი

სტამბა მ. შარაძისა და ამხ., ნიკ. ქ. № 21.

Тип. М. Шарадзе и К-о Ник. № 21

1897

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

Дезволено цензурою. Тифлисъ, 16го Декабря 1896 года.

FS 2901

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

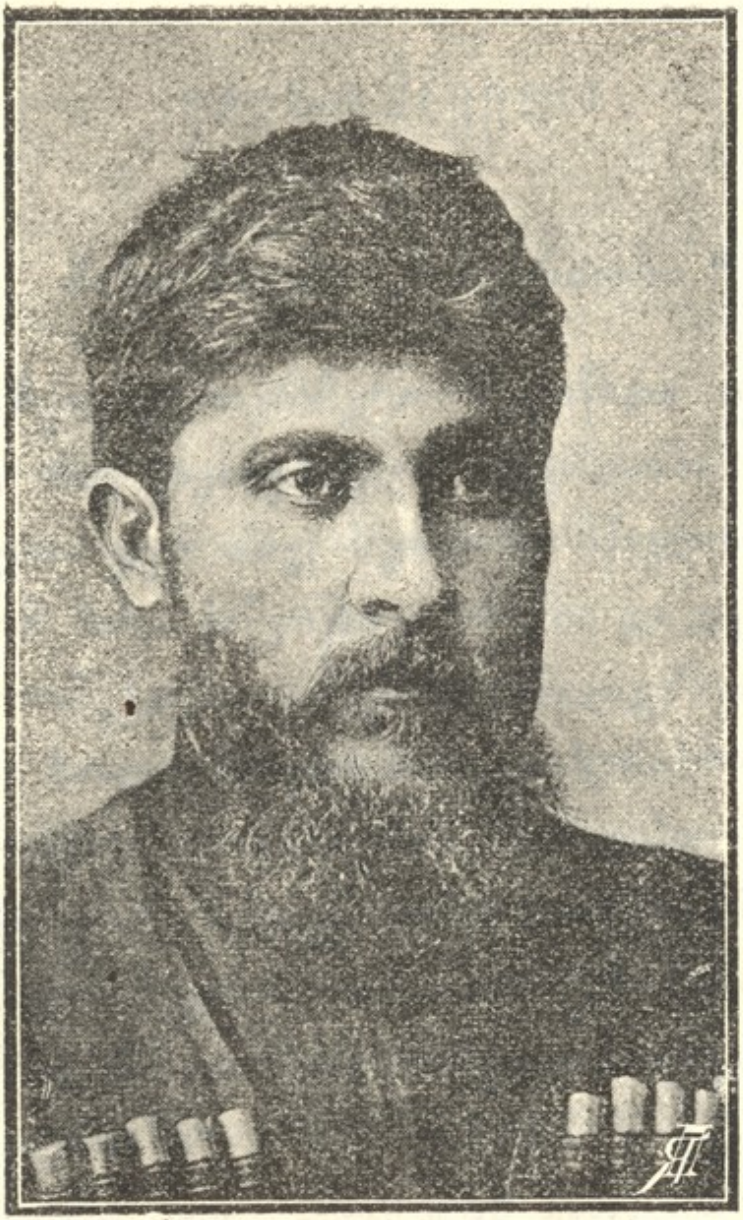

გაჟა-ფშაველა

(ლუკა პავლეს ძე რაზიკაშვილი)

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

ვაჟა-ფშაველა

ლ

მისი პოემა „ბახტრიონი.“

ჩვიდმეტ-თვრამეტი წელიწადი იქნება, რაც ვაჟა-ფშაველამ მწერლობა დაიწყო. ჯერ ისევ სკოლაში სწავლობდა, რომ მისი ნაწერები—პროზა და ლექსები—იბეჭდებოდა ჩვენს ყურნალ-გაზეთებში. ხოლო სახელი პირველ-ხარისხოვან მგოსნისა და ნიჭიერის მწერლისა გაითქვა ცოტა შემდეგ, როცა დაიბეჭდა მისი „შვლის ნუკრის ნაამბობი“ („ნობათში“ 1884 წ.) და მისი პირველი პოემები—(„იკერიაში“ 1886—1887 წ. წ.) ეს პოემები იყო: „მოხუცის ნათქვამი“ ლ „გოგოთურ და ათშინა“. ჩვენმა მკითხველმა საზოგადოებამ მაშინ მიაქცია ყურადღება ახალგაზდა მწერალს და შეჭნიშნა, რომ ვაჟა-ფშაველას თვრიად თა-

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

ვისებური, უეჭველი ნიჭი აქვს შემოქმედებისა, რომ ეს მწერალი ცხოველად ჩასტაცდა თუშ-ფშავ-ხევსურთა ყოფა-ცხოვრებას და მათის გულისა და სულის ვითარებას.

იმ დროს, როდესაც გაყა-ფშაველამ და მისმა ძმამ ბიჩანამ მწერლობა დაიწყეს და უურადღება მიიქციეს, ნაკლებად იყვნენ ჩვენში ხალხურის კილოს მიმდევარნი მწერალნი; ნაკლებად იყვნენ ისეთნი მგოსნები, რომლების ლექსებშიაც დასურათებული ყოფილიყო ბუნება და სახიათი მდაბიო ხალხისა, მისი გულის ბასუხი, მისი მწუხარება და სიხარული. ამიტომ, გასაკვირველი არ არის, რომ ახლად მოკლენილს ნიჭიერს მწერლებს სიამოვნებით მიეგებნენ ისინი, ვისაც უფრო მეტად ჭქონდა ალღო აღებული მშვენიერებისა, ვინც უფრო აფასებდა ჭეშმარიტს მგოსნობას, ვინც უფრო იცოდა ხასიათი უბარის შემოქმედობისა.

გაყა-ფშაველა დაიბადა 1861 წელს

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ფშავეთში, სოფელს ჩარგალს. მისი მამა, პავლე რაზიკაშვილი, დიაკვანი იყო ჯერა, მერე მთავრად აკურთხეს ლ ბოლოს მღვდლობაც მიიღო თავის ს. ჩარგალში. შეძლება დიდი არა ჰქონდა-რა ლ წვრილ-შვილობამ უფრო მეტად დააქვეითა. მაგრამ, სამაგიეროდ, ვაჟას მამასაცა ლ დედასაც ბუნებითი ნიჭი არ აკლდათ. ვაჟას დედის ძმას დიდი სახელი ჰქონდა ფშავში მოლექსეი ლ ხალხური ლექსებიხ მცოდნეი. ვაჟას მამა, მღვდელი პავლეც დიდად ცნობის მოყვარე იყო და ძლიერ ეტანებოდა ქართული წიგნების კითხვასა. ისე არ ჩამოვიდოდა ქალაქში, სადაც მისი ვაჟიშვილები სწავლობდნენ, რომ რამდენიმე ქართული წიგნი არ ეყიდნა და თან არ წაეღო საკითხავად; ისედაც მხნე კაცი იყო, მახვილისა და მოსწრებულის გონებისა, უოხალი მოლაპარაკე. ხნოვანებას,

ეროვნული ბიბლიოთეკა

წვრილ-შვილობას და სიღარიბეს ჯერ-
კიდევ კერ გაეტეხა ეს მაგარის აგებუ-
ლების კაცი, ეს ნამდვილი მთის შვილი,
მთა-კლდეთა შორის ლაღად აღზრდილი.

მისი მეორე კაჟი-შვილი ლუკა—კა-
ჟა-თშაველა—მამამ მისცა ბირველად სა-
სულიერო სასწავლებელში, მაგრამ ლუკამ
მეორე—მესამე კლასიდანვე დაანება თა
ვი სასულიერო სასწავლებელს და შევიდა
გორის სათასტატო სემინარიაში. იქ კურ-
სი დაამთავრა და დაინიშნა მასწავლებ-
ლად თავის სოფელში, სადა „ქრის-
ტიანობის აღმადგენელმა საზოგადო-
ბამ“ დააარსა ბირველ-დაწყებითი სკოლა.
ერთისა თუ ორის წლის შემდეგ კაჟამ
დაანება იქ მასწავლებლობას თავი და
პეტერბურგს წავიდა სწავლის განსაგრ-
ძობად. პეტერბურგს კაჟა ბევრს კი-
თხულობდა, რამდენსამე ხანს ისმენ-
და ზოგიერთის შესანიშნავის პროფე-
სორის ლექციებს და ცოტას არა სწავ-
ლობდა სტუდენტობაში ყოფნითაცა.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

შეუძლებლობამ აიძულა მალე დაბრუნებულიყო სამშობლოში და მიელო ადგილი შინაურის მასწავლებლისა, ანუ გუვერნიორისა ერთს კერძო ოჯახში ქართლისაკენ. ქართლშიკე შეირთო ცოლი და 1885 წ. დანიშნულ იქმნა მასწავლებლად „წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოების“ სკოლაში ს. თონეთს, მანგლისის მახლობლად. მალე მასწავლებლობას სულ დაანება თავი და ეს ათი წელიწადია, რაც ვაჟა-თშაველა, დედ-მამით დაობლებული, სცხოვრობს ცოლ-შვილით თავის ს. ჩარგალში იმ თშაველთა ს საზოგადოდ მთიულთა შორის, რომელთაც გვიხატავს თავის ნაწერებში.

სოფელში ვაჟა-თშაველა სოფლიურ მუშაობას მისდევს, ჭნავს, სთესავს ს მხნეობს თითქმის ისეკე, როგორც სხვა მისი მეზობელი გლეხ-კაცობა. ვაჟა-თშაველას ძალიან უყვარს ნადირობა. სოფელშიც არ ანებებს თავს წიგნების

ეროვნული ბიბლიოთეკა

კითხვასა და თავისუფალს დროს ახდენ-
ებს მწერლობას, იმ მშვენიერის პრო-
ზისა და ლექსების წერას, რომლის
მოგლად განხილვას ახლა შეუდგებით.

პირველ მის ნაწერებს მოჰყვა ბევრი
სხვა ნაწერებიცა და 1886 წლიდან დაწყე-
ბული გაჟა-თშაველას კალამი ძირს აღარ
დაუდვია. წელიწადი ისე არ გავიდოდა
რომ, თუ არა ორი, ერთი დიდი პოე-
მა არ დაწერა; ამასთანავე გაჟა სწერდა
პროზითაც პატარ-პატარა ეტიუდებს,
რომელიც იგივე ლექსებია პროზად,
სწერდა მოთხრობებს, ლეგენდებს, საპუბ-
ლიცისტო ⁊ საეტნოგრაფიო წერილებს
თშავლებისა და ხევსურების შესახებ.

პოეტური მოღვაწეობა გაჟა-თშაველასი
განიყოფება სამს უმთავრეს დარგად.
პირველს დარგს ეკუთვნის წვრილი
ლექსები და დიდი პოემები, ს

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

გული; მეორე დარგს ეკუთვნის პოეტური პროზა, რომელიც დიდის ლირიზმით სსურათებს ცხოველპირუტყვსა, მცენარე-ბალახ-ყვავილსა და რომელშიაც თითოეული სტრიქონი გამსჭვალულია და გამთბარი სიცოცხლითა და ბუნების სიყვარულის გრძნობითა და მესამე დარგს—საბელეტრისტო ნაწერები, რომლებშიაც სურათდება ახალგაზრდელი ცხოვრება ქართველობისა და უფრო-კი იმავ მთიულის ხალხისა—თშავლებისა.

პირველ დარგის ნაწერებს ეკუთვნის პოემა „ბახტრიონიცა". ამ პოემაში მოთხრობილია ამბავი თუშ-თშავ-ხევსურთა გამარჯვებისა თათრებზედ და ბახტრიონის ციხის აღებისა მათ მიერ. ეს ამბავი ცოტად თუ ბევრად ისტორიულს ნიადაგზეა დამყარებული. ერთს შავსა და ბნელს დროს, როცა ჩვენი ქვეყანა მისუსტებული იყო მტერთაგან, შემოესევიან თათარნი კახეთს, ეგ-

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ლებენ იქაურობასა, არბეკენ სალხსა აუსტიურებენ ქალ-რძალთა, ჩაილწავენ ტაძრებსა ჰ ჩულტენ მცხოვრებლებსა. თუშნი ჩგზავნიან კვირიასა თშავ-ხევსურთა ქვეყანაში, წადი შეატყობინე ჩვენი ჰ კახეთის გაჭირვება თშავ-ხევსურთა ჰ უთხარი, რომ ბარი თუ წახდა, მთაც ვერ იარგებს და ამიტომ გელით, გულმაგარნო ჰ გაუტეხელნო თშავ-ხევსურნო საშველად თქო. კვირია მიდის ჰ გზა-გზა ბევრს სურათსა ჩხედავს ალხრებისასა თშავეთისა ამზღვარზედ შეხვდება გიორგობის სატობის ადგილს ერთს თშაველს დედა-კაცს, რომელსაც ქმარი და რვა შვილი გასწყვეტია თათრებთან ომის დროს. დედაკაცის ტირილი ჰ მწარე ლაპარაკი უთვრო ცეცხლს უკიდებს კვირიას. კვირიას ჩაგონებით შეიკრიბება დიდი ლაშქარი თშავ-ხევსურთა მოხუცებულის დეკანოზის ლუხუმის წინამძღვრობით და მიდის ბახტრიონისკენ ნიავ-ღვარიკით. ჯერ კი ლუხუმი შეეკით-

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ხება ხატს—წმ. გიორგის—შენ რას ინებებო. წმ. გიორგი მოუწოდებს ხალხს ამ საქმეს და ჭვირდება, რომ მეც იქ წინამძღვრობას გაგიწევთ უჩინრადაო. ეს ამბავი ალათეთოვანებს ლაშქარს, რომელიც დაიმედებული და გულ-გაკეთებული აბირობს შებას მტერსა. გამოჩნდება ქალი ლელაცა, რომლის დედა ტუკეთა ჭუკეთ თათრებს ბახტრიონის ციხეში ჰ რომლის ძმებიც იმავე მტრებს მოუკლავთ. კვირია და ლელა გადასწყვეტენ ჩუმად, შეკიდნენ როგორმე ციხეში და იქიდან გაუღონ თავიანთ ლაშქარს კარები. ბახტრიონს ახლოს თეშაგხეკსურთ ელის ლაშქარი თუშებისა, რომელთაც წინამძღვრად ჭყვეთ გამოჩენილი ზეზვა. ციხის კარები გაიღება, თუშ-თეშავ-ხეკსურნი თათრებს ამოსწყვეტენ. ლელა და კვირია, ღალატისათვის ციხის კარებში დაკლულნი თათრების მიერ, გამარჯვებულს ლაშქარს თან მოაქვს, რომ სამშობლო მიწას მიაბარონ; ბევ-

ეროვნული ბიბლიოთეკა

რი დაიკრა. დაიკრა ბერი ლუხუმი, რომელსაც ერთს გამოქვაბულს კლდეში მოარჩენს დიდი ჯაგრიანი გველი. ბერი ლუხუმი ისეთი მადლიანია, რომ გველმაც კი დაუტოვა თვისი გველური ბუნება ⁄ თავი გადასდო ლუხუმის მოსარჩენად.

ეს არის შინაარსი ზღუმისა, ეს არის მისი არაკი, მისი ჩონჩხი. მაგრამ, აბა, წაიკითხეთ ახლა დაკვირვებით და ჭვნასეთ, რა ნაირად აქვს შესხმული სტრიქონი ამ ჩონჩხს, რა ნაირის ფსიხოლოგიურის სიმარჯვეთა და სინამდვილეთ არის განცხოველებული ეს არაკი, ეს მოთხრობა. წაიკითხეთ და ჭვნასავთ, რაყვავილებია მოქარგული ამ ვითომ და უბრალო ქარგაზედ, რა მდევრის სასიათების გმირება არიან დასურათებულნი, რა რკინის მკვნეტავნი ვაუკაცნი არიან: კვირია, ლუხუმი, ზეზვა; რა სოფლარის სასიათის დედაკაცია მოხუცი სანათა, რა თავგანწირულობით ალსავსეა ლამაზი ⁄ ტურიკა ლელა?

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

მთელი პოემა დაწერილია დიდის გრძნობითა ⁄ პოეტურის ალეგორიებითა. არც ერთს ადგილას პოეტური ტეცსლი აკტორისა არა ჩქრება, არა ჩნელდება არც ერთს წუთს. პოემაში ტრიალებს დიდებული სული ერისა, რომლის „გულის-პასუხი ერთ ფიქრად არის შეკონილი“. შიგა და შიგ მკითხველს ჩხიბლავს მშვენიერი სურათები ბუნებისა, ღრმა ფილოსოფიური აზრები, გამოთქმული იმ სახით, როგორც შეუძლიან გამოსთქვას ერის გენიოსობას. გხიბლავთ ⁄ გატკბობთ სიმდიდრე სახალხო ენისა, სიმრავლე პოეტურ შედარებათა, მეტაფორებისა. ხოლო ის გმირნი, რომელნიც ისე არიან დასტულნი პოემაში, თითქო დიდს მოქანდაკე ოსტატს გამოუქანდაკნია მთლიანის მარმარილოსგანა, ცოცხლად გიდგათ თვალ-წინ, თითქო ჩხედავთ იმათ სახეს, იმათ მიმოხვრას, იმათის გულის მოძრაობას. არა გვგონია გარდამეტება და-

ეროვნული ბიბლიოთეკა

გვწამს ვინმე, თუ ვიტყვით, რომ ეს პოემა ვაჟა-შეაკვლასი, როგორც ორიოდე კიდევ სხვა მისი პოემა და ნაწერი ნამდვილი სალიტერატურო შედეგია, ერთი იმ ქმნილებათაგანი, რომელთა სიკვდილი და გაქრობა წარმოუდგენელია ადამიანისათვის.

გრ. ყიფშიძე.

1896 წ.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ბახტრიონი

I

ღრუმ დაიხურა პირ-ბადე,
მთებმა დახუჭეს თვალები.
ალარ შფოთობენ საფლავში
გმირთ ოფლის მლვრელი ძვალები.
ქარი ქვითინებს... ლრუბელთა
ზარი თქვეს შესაზარები,
გული ვერ მოუფხანიათ,
ცრემლი სდით ალაზნიანი;
ჩარეცხეს, ჩაალამაზეს
მთების გულ-მკერდი კლდიანი.
გაცოცხლდა, ცას ემუქრება
ლრმა ღელე წყარო-ფშიანი.
გადაიკრიფნენ ლრუბელნი,
ქუჩი გაწურეს ცვრიანი.
გაივსო რძითა მთათ ძუძუ,
დაუშრომელად რძიანი.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

მოგესალმებით, ქედებო,
მომაქვს სალამი გვიანი,
ჩემსამც სამარეს ამკობენ
თქვენი დეკა და ლვიანი!
თქვენგანა გულობს ეს გული
შიგ გრძნობა უდულს ლვთიანი.
თქვენი მიწოვავ მეც ძუძუ,
ლალიან-ბარაქიანი.
ნუმც გაჯავრდება პირი-მზე,
ნუმც დამწყევლიანი იანი,
რომ იმათ დედის ძუძუთი
ვსუქდები ცოდვილიანი.
მეც მიგებემავ იგი რძე,
რითაც თქვენ დაიზარდენით;
თქვენავე გარგებსთ, დობილნო,
თუ უხვად დაიხარჯენით!

II

ბორი რამ ჩასდგამს შუბის წვრად,
მუხა-იფნებით ფარული,
იქ ჰყრია დიდი ლოდები
შავ-ფერი, ციხის კარული,

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

ლიბო დათხრილი კოშკები,
უმზეოდ ჩამოგვალული.
ბერი ტიროდა დიაცი,
ისმის ქვითინი ქალური.
რამდენი სიპები აწყვავ,
მოსჩანს აკლდამის პირები.
გმირთა სამარეს, როგორც ხატს,
სამთხვევლად დაველირები.
ეს ფშაველთ სალოცავია,
დღეს დღეობა ამისა.
არ ვიცი თვალი მატყუებს,—
მიშლის წყვდიადი ლამისა!
ხალხს ნუ თუ დაჰვიწყებია
წმინდა გიორგი თავისა?!
ეს რალაც ცუდს საქმეს ჰნიშნავს,
მომასწავებელს ავისა.
საჯარეს დიაცს რა უნდა,
არ თუ ეშინის დავისა?
მარტოს აუნთავ სანთლები
და ხატიც უღიდებია,
მარტოს დაუკლავ საკლავი
თითონვე უტყავებია;

ეროვნული ბიბლიოთეკა

მარტოდ მარტოკას დიაცსა
ხატ-ლმერთი უხსენებია.
აქ არც ხევის ბრის ხმა ისმის,
არსად ფშაური ლრეობა.
ვინ გიჟი იტყვის იმასა,
რომ დღეს აქ იყოს დღეობა?!
ბრალადა ბჟუტავს სანთელი,
ცრემლი წინ უდგა გუბედა.
მტრისამც დედასა გველი ჭკბენს
და ჩაუძვრება უბედა,—
გმირთა ამლზდელთა ძუძუებს
გაიხდის თავის ბუდედა!

III

უცბად გაისმა ფეხის ხმა,
კაცი გამოჩნდა უცხო რამ,
ჩამოგლეჯ-ჩამოწეწილი,
ერთი ყარიბი, უშნო რამ.
სანთლისა შუქზე წამოდგა
დატნჯულისა ფერითა,
მხარზედ თოფ-გადაგდებული
გაბუდებულის წვერითა.

„ შეშვებულ გაისმა ფეხის ხმა „
„ კარი გამოიღო ფერხი რამ ... „

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

დანჯღრეულ ქარქაშიანი
ხმალი წელს ერტყა წნელითა.
ადვილად საცნობი იყო
კაცი ფშაურის ერითა.
დადგა, დაეყრდნო თოფის ტუჩს,
ცრემლებს იწმენდდა ხელითა,
იზიარებდა ბებრის დარდს
სახის შაჭმუხვნით ხმელითა.
თავისს დარდებში გართული
დიაცი მიჰხვდა ვერასა,
ტიროდა, ემდურებოდა
ხოშარელთ ბედის წერასა.
გულს იმჯილავდა, ჰკითხავდა
ნანგრევებს ცრემლის დენითა:
„სრულ ჩვენ რადა ვართ ტანჯვაში,
კვნესა რად ისმის ჩვენითა?
როდემდის უნდა ვსტიროდეთ,
მიწა ვასველოთ ცრემლითა?
ან მიწა რად არა ძღება
დამდნარის გულის წვენითა?!
როდემდის უნდა ვიბანოთ
სისხლით პირი და ხელები?

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

შვილთა მაგივრად დედებსა
ძუძუს გვიწოვდეს გველები?!
როდემდის უნდა ფეხითა
ვლახოთ ჩვენივე წელები,
ცეცხლები გვერტყას ათასი,
გულის გონების მწველები?!
ვაჰმე, გაგვიწყდა, ალარ გვყავს,
ამ ფშავის ხევის მცველები!"

დიდხანს უცქირა უცნობმა
მოხუცის მოთქმას მწარესა;
მიჰხვდა, რომ უბედურება,
სწვევია ფშავის არესა.
ათრთოლებულის ხმით ჰკითხავს
უცნობი უცნობ დიაცსა:

მგზავრი

ვინა ხარ, ნეტარ, დედაო,
ვისას რას მოსთქვამ ზიანსა?—
ვერ გაიგონა ნათქვამი,
ისევ ზარს ამბობს ხმიანსა...
შენ გეკითხები დედაო,
რად სვამ ბალლამით ფიალსა?

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

სანათა (ბებერი)

მადლობა ღმერთსა, თუ კიდევ
კაცი ვიხილე თვალითა.—
ადგა და ჯოხზე დაეყრდნო
ხანხალით, ძალის-ძალითა.
მოხვედი, შვილო, მშვიდობით.
შვილო, წყალობა ხატისა!
ალარ მეგონა, თუ მამრი
კიდევ მიწაზე დადისა.

მგზავრი

შენიმცა მწყალობელია
შენთა შვილთა და ქმარისა.
ერთს გკითხავ, დედა-შვილობას,
მითხარ პასუხი ამისა:
დიაცს ვინ მოგცა ის ნება,
საქმე აკეთო მამრისა?
ვფიქრობ, დროება დამდგარა
იმ მეორ მოსვლის წამისა.
ხომ არ აყრილან ფშაველნი,
ჩქამ რო არ ისმის ხალხისა?

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

როგორც მინახავ, არ არის
ლხინი კაცის და ქალისა.
შენობა მინდა გავიგო,
ვარ თქვენის მიწა-წყალისა.

სხნათა

ჩემ რა იკითხვის, დედილას,
უკლოსი ბედით-შავისა,
დავკარგე ყველა თვის ტომი,
ვინაც კი მყვანდა თავისა,
წარლვნა დაგვეცა ხოშარელთ
წყეულის თათრის ჯარისა.
მამრთა შააკლეს მტერს თავი,
ხსენება გასწყდა კაცისა.
გასუქდა ხოშარის გორი
სამარეებით ხშირითა.
ვინც დავრჩით ცოცხლად დიაცნი,
დახოცილებსა ვსტირითა.
ჩვენ რო გვნახავენ მტირალთა,
ბალღებიც ატირდებიან;
გლოვის მიზეზსა გვკითხავენ,
დედებს რო გვაკვირდებიან.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

არ მიიღებენ პასუხსა,
უფროორე აყვირდებიან,
ძუძუთ ვათირებთ ბალღებსა,
რძისთვის რო აბირდებიან!
რად გვინდა დედებს შვილები,
რაზედ ვსწვალდებით ნეტავი,
გაჭზდი, გალალებს ვაჟკაცი
ლამაზი, გორის მდრეკავი;
გალალებს, მაგრამ ტყუილად:
დღეს მთელი, ხვალე მკვდარია;
მოვა, წაიღებს უეცრად
სისხლისა ნიავ-ღვარია.
პირ-სისხლიანის მსინჯველი
შვილის დუშმანიმც არია!
სანათაი ვარ მე, შვილო,
აფხუშოური ქალია.
აქა ვარ გამოთხოვილი,
ბერიძე მყვანდა ქმარია.
შვიდი გავზარდე ვაჟკაცი,
თითო ლომისა დარია.
შვიდივ გამიწყდა ერთს დღესა,
მამაც იმათთან მკვდარია.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ხოშარის გორზედ დავმარხენ,
თავზე დასტირის ქარია.
ორს კვირას საფლავებ ვსთხარე,
იმათ თავ-შესაფარია.
რა ეს სთქვა ამოქვითინდა.
ღვარა ცრემლები მწარია.
ჩემს ქმარ-შვილებთან ბევრს სხვასა
გამოეჯარა კარია.
ვინ ემსახუროს მაშ ხატსა,
მაშ ვინ აუნთოს სანთელი,
მაშ ვინ დაგვიკლას საკლავი,
ვინ მოაკმიოს საკმელი?!
უკაცურთ კაცობა გვმართებს,
მანამ სული გვჩრავ პირშია.
ხატიც შაგვინდობს ცოდვასა,
რო გვნახავს გასაჭირშია.
ეხლა ის მითხარ, დედილას,
სადაური ხარ, ვისია?
იქნება ჩვენობა გეთქმის,
იქნება იყო სხვისია?

მგზავრი

დედაო, დედა-შვილობამ,
მეც ბევრი ვნახე ჭირია.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

ოცს წელს სრულ სხვის შვილად ვარ,
სამშობლო გამიწირია,
მათურელი *) ვარ ძირადა,
სახელად მქვიან ქვირია.
ჩემფერა უკეთურები
ყუნჭებიც ბევრი ჰხირია.
ფშავს უბინადრო რჩენილი
წაველ საძებრად ბედისა.
ვაჰ, მოგონება ჩემის დლის
დამსხმელი არის რეტისა.
მზიდველი არის ეს ქედი
ტანჯვისა მეტის-მეტისა.
ჩემი ამბავი შორს წავა,
მოკლედ რო მოვსჭრა სჯობია,
ვინ არ გეტყოდა ჩემს ამბავს,
ვინცა-კი ჩემი მცნობია,
ობლობის, ბეჩაობისა
დღესაც ზედ მაძე ობია.
სად სიცივეში ვგდებულვარ
ორ-კვირაობით მშიერი.

---

*) თემია.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

არც ისე დროულიცა ვარ,
უცხოს ვგონივარ ხნიერი.
ოცი წელია, მწყემსად ვარ,
თუშეთს, უცხოსა მხარესა
და ფშავის-ხევის სტუმარსა
მარტო ვხედავდი მთვარესა.
საბაროდ გადმამავალთა
ამბავს ვკითხავდი წეროთა,
რა წერილობას გაგვიწევს,
თოვლზე ამბავი ვწეროთა?
ოცს წელს მიწა მაქვ ლოგინად,
ცა მახურია საბნადა.
ავდარში შავი ნისლები
ტანზე მეხვევა ნაბდადა.

სანათა

მიკვირს ან ეხლა რო მოხვალ
ოცს წელს ნამყოფი სხვაგანა?

მგზავრი

საქმე გაჭირდა, დედილო
ურჯულო თათრებისგანა;

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

დათარეშობენ, კახეთი
მისცეს ქარსა და ნიავსა,
საცა ჰსურთ ყურძენსა სჭამენ,
საცა—ჭანჭურს და ქლიავსა.
აწიოკებენ ქალ-რძალსა,
ნამუსსა ჰხდიან ძალადა.
ჰკრეფავენ ურჯულოები
სილამაზესა ღალადა.
არა ჰზოგავენ, დედილამ,
ვინც-კი მოუათ თვალადა.
მთელი კახეთი ქცეულა
ჩიქილა მოხდილ ქალადა.
არა სჩანს ხელის შამქცევი
მტრის ამომყრელი ჯავრისა,
კაცი არ ჩნდება შამყრელი
და წინ გამძღოლი ჯარისა.
იქ ჩვენთანამდიც მოდიან,
ცხვარსა ფაროობით გვტაცებენ.
არ ვინ გადურჩათ რჯულ-ძალლთა,
ყველას ბეგარას ადებენ.
ვისაც ჰკვლენ გზა-გზის პირებზე,
თავებს მარგილზე აგებენ.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

შადიან სხვისა სახლშია,
ყარს უკრძალავად ალებენ.
დაჯავრდენ თუშნი, რო ნახეს
ქვეყანა ნაოხარია.
პირი-ქნეს, იმათ წინ უძღვის
ზეზვაი საოცარია.
სუყველამ ტანზე აისხა
აბჯარი—საომარია.
მე გამოგზავნეს საჩქაროდ
ფშავს და ხევსურეთს მზირადა
და დამაბარეს ხვეწნითა
სიტყვა სათქმელი პირადა:
„ჩვენაც ხომ თქვენი ძმანი ვართ,
სისხლით, ხორცით და რჯულითა.
მტერმა დაგვჩაგრა, გვიშველეთ,
გაუტეხელნო გულითა.
უბაროდ განა არ იცით,
მთანიც რო ვერა გვაროობენ.
გვიშველეთ ფშაველ-ხევსურნო
ბარზე თათრები ხარობენ.
ჩვენის საყდრების ტრაპეზთან
ეხლა მოლები გალობენ.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

ბევრია დალონებული,
უთხარო, ბევრნი წვალობენ!“
მახსონდა ამ დღეს ხოშარელთ
არ გექნებოდათ ხატობა.
ვიცოდი ეწყინებოდათ
კახეთის რბევის შატყობა.
ღმერთმან აცხონოს ისენი,
ჩვენც იმათ მივდევთ კვალზედა.
იქნება ამ ორს კვირაზე
შავხვდე შავეთის კარზედა.
მანამ ვცოცხლობთ, მტერი გვყავ,
ბევრად სჯობს ვიყვნეთ ცდაზედა.
როცა დრო მოვა და გაქრეს
ბედის ვარსკვლავი ცაზედა!
ცოცხალს-კი უნდა ეხუროს
ვაჟკაცსა ქუდი თავზედა.
სიცოცხლეს აუგიანსა
სიკვდილი მიჯობს ხმალზედა.
როს ჩემი ბინა სხვას რჩება,
ჩემი ცოლი და შვილები,
თუ დუმშნის ხმალი არ მომკლავს
მე თვითონ გავიგმირები.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

დედა-შვილობას, ნუ სჩივი,
ღმერთმან აცხონოს გმირები,
რომ არ წაიღეს საფლავში
ლაფით მოსვრილი პირები.

სანათა

Ეგებ ინებოს ბატონმა
გაგმარჯვებიყოსთ მტერზედა.
თუ ამას გავიგონებდი,
არ ვიტირებდი მკვდრებზედა,
იმავ დღეს, შვილო, დედილამ,
ჭრელს ჩავიცომდი კაბასა,
არ ვიგლოვებდი იმიერ
ჩემს ჯულურას და საბასა.
ჩემს წარბ-დალურბლვილს Ivانეს,
კარგა ხმაროობდა დანასა,
ვენაცვალე იმის გულ-მკერდსა,
შაიხდომლებენ შანასა.
ჩემს ტანა-დაბალს ხუმარას
ბატარას, შუბიანასა.
ვაჟკაცის წესი სცოდნიყო,
არა ჰგავ ჯუბიანასა.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

მეხად დაეცა მტრის ჯარსა,
მისთიბდა, როგორც ყანასა.
ეცადა, მაგრამ ვინ დაჭლევს
რიყეზე ქვებს და ლოდებსა,
ვინ დაჭლევს თათრის ლაშქარსა
უთვალავს, გასაოცებსა?
თუ ამამყრიდით მტრის ჯავრსა,
შვილთ არც-კი მოვიგონებდი,
რალა მიჭირდა, თუ მტრისას
გაჟლეტას გავიგონებდი.
გულიდამ ეკლის სალტასა
მაშინის მოვიფონებდი.
შვილო, დედილამ, მე თვითონ
წავალ შავტირებ ფშაველთა,
ყველას შავტირებ ჩემს დარდსა,
ვისაც შავხვდები გზა-ველთა.
მე თუ რვა სული შავსწირე,
თითოს ვერ გაიმეტებენ?
ფშაველნი აიშლებიან,
თუ მტერს სამ დაიმედებენ!
ლმერთო და ჩვენო გამჩენო,
ხატებო ფშავეთისაო,

FS 2901

ეროვნული ბიბლიოთეკა

აავსეთ თათრის სისხლითა
ველები კახეთისაო.
შენ გაუმარჯვე ჩვენს ჯარსა,
დავლათო ახმეტისაო!
გვაკმარე ღმერთო, ზარალი,
გვეყო, რაც სისხლი გვიღვრია,
გვეყო რაც მტერთან ბრძოლაში
ძვალები გადაგვიყრია.
გვეყო ამდენი ცრემლის ღვრა,
დაუშრომელი ვაება.
არ თუ ვებრალვით საყმონი,
რო აღარ გვწყალობს ღვთაება.
გვიშველე ლაშარის ჯვარო,
დაგვჭირდა შენი თავია,
შენის ფრანგულით აკურთხე
თუშ-ფშაველ-ხევსურთ ზავია.
ნუმც დაელუპვისთ, შენს მადლსა,
ზღვაში შასული ნავია.
ჩაუძველ, ლაშარელაო,
ტანზე შაიბი ხმალია,
გვიჭირს და გამოგვაყენე
შეუმუსრავი ძალია.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

ასე მოსთქვამდა დიაკი
თავ-დაკიდებით მდგომარე.
გვიშველე, სულ ბოლოსა სთქვა:
შენა ხარ ჩვენი მომხმარე!

მგზავრი

ამინ! გიშველოს უფალმა,
ღმერთმან გიცხონოს შვილები,
გაცხონოს, ჩემო დედაო,
ღვთისგანმც ნუ გაიწირები!
დიდხანს საუბარს ვაგძელებ,
სვლას-კი არ ვფიქრობ რადა მე.

სანათა

ძნელადა ბნელა, დედილამ,
ველარსად წახვალ ამ ღამე.

მგზავრი

ხევსურეთს მინდა გადასვლა,
მეტი არ არის ჩარაო.
მიტანა უნდა იმ ამბავს,
რაც ზეზვამ დამაბარაო.
უნდა ჩაუდგე სოფლებსა
ვიარო კარი-კარაო.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

სანათა

ღვთით ხელიმც მოგემართება,
წადი, იარე ჩქარაო.
მეც სულელი ვარ ბებერი,
წასვლას რომ გირჩევ ხვალაო.
პურიოთ გშიან, დამწვარო,
ნამგზავრ-ნატანჯი ხარაო.
აიღო ქადა-პურები,
მთლიანად ჩააბარაო.
—ნეტავ მაჩვენა კიდევა
ფშაველის ჯარის ფარაო.
მგზავრმა ჩაიდვა საგძალი,
პირ-თავქვე ჩაეფარაო.
ქვეით გაისმა ლოდებზე
მგზავრის ხმლის ბუნის ჩხარაო.

IV

ცაზედ დამქრალან ვარსკვლავნი,
პირი ემურვის მთვარესა,
მთანი თავ-ჩაჩქნიანები
ფიქრს მისცემიან მწარესა.
ცა თვალს უცემდა სატრფოსა,
გრიალი მოდის შორითა,

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

მოდის ხმა ჟღრიამულისა
მარჯვნივ და მარცხნივ გორითა
და გამოისმა ზარის ხმა
ლაშარის ჯვარის გორითა.
ცხრა-ათ კუთხიდამ მოდიან
ფშაველ-ხევსურნი რბოლითა...
თითქოს გასწყდენო, ფშაველთა
იტყოდენ აღარ ყოლითა!
არა, ყოფილან კიდევა,
გადარჩომიან რბევასა,
თათრების უბრალებლობას,
იმათ ხმალ-ხანჯრის ქნევასა.
ფიქრობენ ხოშარელების
სისხლის თათრებზე ზღვევასა.
ივსება ლაშარის გორი
ქორ-შავარდნების ფარითა,
დროშები გზას უკურთხებენ
ჟღერით, აწვდილის ტარითა.
როშკით მოიდენ ხევსურნი:
სუმელჯაურნი ცხრანია,
ამღითა — ბათაკის ძენი.
ჭინჭარაულნი ძმანია,

ეროვნული ბიბლიოთეკა

გუდანელთ ჩამოსძღვალია
ხოშარეული ჯარია.
ხევსურთ, რო ზვავმა მთისამა,
წინ აიმძღვარეს ქარია;
ჭორმეშელთ, ჭიელთ ბიჭებსა
ღულელებიცა სტანია.
ხახმატელთ ცხენთა ფეხის ხმამ
შააზრიალა მთანია,
მგლური დააწყვეს ნაბიჯი,
მოკლედ გადმოვლეს გზანია.
თითოს ხევს არაგვისასა
თან მოსდევს ლაშქრის ღვარია.
ფშავლის შვილებიც მოვიდენ,
სულ-თქმა თან მოჰყვა ჩქარია.
რა საამური დრო არის,
რა საამური წამია!
მოვიდენ აფხუშელები,
მცოდნენი თათრის ზნისაო,
წინადაც უცდავ თათრები,
როს დრო ყოფილა ცდისაო.
ბერი მაუძღვა ლუხუმი,
ლურჯამ მაიღო თქერანი,

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

პატრონის გულის მცოდნეა
თვალ-მოელვარე ჯერანი.
წითელს ფარს აჯიელავებს
მახინცაური ვერანი.
ძმობამ, რო კარგი ჰყოლია,
არც იმას ჰმტყუვნობს მერანი!..
კლდეთაც კი ესმისთ, სალს კლდეთა,
მათურელთ გულის ძგერანი...
ცაბაურ გაბიდოურთა
ცხენთაც მაილეს ტყერანი.
მოგროვდენ ყოველის მხრიდამ
ვაჟები ლომის ფერანი...
დიაცთ-ლა დაჰრჩათ მარტოთა
მატყლის სართავად კერანი.

V

მთაზე დაენთო ცეცხლები,
როგორც ვარსკვლავნი ცაზედა;
თავ-მოხდით სდგანან მხედარნი
თავის ბატონის კარზედა.
ბრჭყვინავენ ალმასივითა
დროშები ცეცხლის ალზედა.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ცივი უბერავს ნიავი,
ლაშქარს ნამს აყრის თავზედა.
მდუმარედ სდგანან, პირ-ქუშად,
სულთქმაც-კი გაიგონება,
მხედართა გულის პასუხი
ერთს ფიქრად შაიკონება:
ხატი რას ურჩევს ლაშქარსა,
რა გამოუვა ბრძანება?
ქადაგი ხატს ეკითხება,
ჩურჩული მოდის საჯარეს.
მხედართ საუბრის გამგონეთ
მუზარადები დახარეს.
მუხლ-მოდრეკილნი ჩამოსხდენ,
პირს ჯვარი დაისახიან,
ციურის კრძალვა-შიშითა
პირები შაიჩმახიან.
აგერ ქადაგიც გამოჩნდა
განაცრებულის სახითა,
შემკრთალი იყო ისიცა
ხატის პირის-პირ ნახვითა.
შემოუძახა ლაშქარსა
ხმით მედიდურით, მკვახითა:

„ აგერ ჭალიგულ გაბმული
„ გახდეს ოქროს ხალითა ...“

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

„უამს ჩვენს ლაშარის ჯვარსა,
მის კარს რო შავიყარენით,
ქვეყნის წამწყმედთან საომრად
ალევ რო ავიყარენით.
ყინ მომეგება სიცილით,
ბელლის კარს მოდგა მზებურა,
ტანთ ეცვა ლურჯი ბექთარი,
თავზე ჩაჩქანი ეხურა.
დიდია ჩვენი ბატონი,
მადლით ცას სწვდება მთებურა,
თან გვატანს თავის ლოცვასა,
ფრანგული ამეეწურა.
ვიქადის გამარჯვებასა,
წინ წაგვიძღვება თავადა.
ნახავთ, ნუ გაგიკვირდებათ,
სიტყვას ნუ ჰკადრებთ ავადა.
გაიგებთ იმის წაძლოლას,
მიჰხვდებით კილა-კავადა.
რო ნახოთ, ქება უთხროდით,
სალმით იყვნოდეთ სალადა.
ურჯს ცხენზე მჯდომი იქნება
ინ მოარული ლალადა“.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

— ვენაცვალეთ მაგის დავლათსა,
ლირსნიც არა ვართ ნახვისა.
რად კადრობს ადგილით დაძვრას,
საყმო რად ვყევართ თავისა?—
ამოსთქვა სულთქმით ლაშქარმა
ცეცხლ დანთებულმა პირზედა.
— უყვარან ფშაველ-ხევსურნი
დამადგარნი ერთსა პირზედა,—
უთხრა პასუხად ქადაგმა,
მდგომმა საჯარის თხრილზედა.
ლომი საომრად მზადდება,
კბილს ააჩქამებს კბილზედა.

VI

სამლთო ქნეს ფშაველ-ხევსურთა,
დაკლეს ხარი და ცხვარია.
ჩამოსხდენ ბელელს, საჯარეს,
გარს შემოერტყა ჯარია.
ყველას თან უდგა საგზაო,
საჩქაროდ ნადულარია.
ადიდეს ლაშარის ჯვარი,
თამარის ნაჩუქარია;

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

ადიდეს დიდი თამარი,
ის ღმერთთან წილ-ნაყარია,—
თავის ოფლით და ამაგით
ხმელეთი დაუფარია.
მოიხსენიეს მხედარნი,
ვინც ველზე დარჩა მკვდარია;
არსადა მათთვის სამარე
და მიწა ზედ—საფარია.
ყორნებს რო უთხრავ თვალები,
სვავთ მხრებით დაუფარია,
მაგრამ იმათი სახელი
დროთ სვლას ვერ მოუპარია.
ხევისბრობს ბერი ლუხუმი,
ხმა ტკბილად მოუბარია.
გმირთა ქებით და დიდებით
გული ვერ მოუფხანია.

VII

ყველა პურსა სჭამს, საუბრობს
ავსა თუ კარგსა მქუხარედ.
მარტო ძვირია არას სჭამს,
სდგას ჯოხ-დაყრდნობით, მდუმარედ.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

ჩასჩერებოდა მიწასა
ყელ-გადაგდებით, მჭმუნვარედ.
რას ფიქრობს ობოლ ქვირია,
ამის გამგები ვინ არი?
არა მჟღავნდება გულიდამ
ფიქრები ამომდინარი.
— ობოლ ქვირიავ, ძმობილო,
პურა შაჭამე ბატარა,
იქნებ შაგცივდა, ობოლო,
არაყათ შაჰსომ რად არა?
ჰა, ვაჟო, ცოტანი შასვენ,
აჰა, დაიჭი მათარა.
დღეს თუ რას შავსჭამთ, თორო ხვალ
ვისლა სცალიან საჭმელად,
ერთ-ურთის საპატიჯოდა,
ტკბილის სიტყვების სათქმელად?
ამას ეტყოდნენ მხედარნი
ქვირიას მუდარებითა.
ახლა ქვირიამ მიუგო
ოხვრით და მწუხარებითა:
— არა, ქვირია გენაცვლოსთ,
სასმელს არ დავეკარები.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

საჭმელსა, თუ-კი მშიოდეს,
არ ოდეს დავეზარები.
წელანის ხალი *) შავსჭამე,
გუდაშიც მიძე მრავალი.
თუ ვის გინდა რისთ მიირთვით,
თუ ვის გაკლიათ საგძალი.
— იქნება ცუდ სიზმარ ჰნახე,
გულზე დაგაწვა ისაო?
შაჰკითხა ბერმა ლუხუმმა,
ვადა უტაცა ხმლისაო.—
რა ჰნახე, ჩემო ქვირიავ,
აგრემც მიტირებ ბერასა,
გვითხარ და ნუ დაგვიმალავ,
ლუხუმი მოგხდის წერასა.

ქვირია

რა გაიგება სიზმრისა,
მე ძაინც გეტყვით ვერასა.

---

*) ჭუმელი.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ლუხუმი

თუ არ გვიამბობ, ქვირიავ,
ჩამოგყრით დროშის ჭერასა,
სიზმრის დამალვა გირჩევნავ
ამდენი ხალხის წყენასა?!
სთქვი წუხანდელი სიზმარი,
მითომ-კი ჰხმაროობ ენასა,
საპოხი უნდა, ობოლო,
მხედართა გულის კბენასა.

ქვირია

ბიამბობთ, თუ გიამებათ,
მე რაცა ვნახე, ეს არი:
დღე იყო მეტად მრისხანე,
ცა მოღრუბლვილი, მჭეხარი,
მივდივარ ტრიალს მინდორზე
თავ-მომწონარი მხედარი.
შავს ცხენზე ვიჯე, მიჰქროდა,
მეგონა ვზივარ ქარზედა.
სამი დაენთო სანთელი
ჩემის ფრანგულის ტარზედა.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

შუქი ციური ჯვარადა
გამომესახა ფარზედა.
მინდორი იყო ტრიალი,
არა რაი ჩნდა მაზედა.
ყოილი, ხშირი ყოილი
დაფენილიყო გზაზედა.
გავხედე, მინდვრად მოცურავს
შავი ვეშაპი ქშენითა,
ყოილთან მიწას მაჰლოკდა
ცეცხლის მსროლელის ენითა.
პირითაც ცეცხლი სდიოდა,
საზარელ იყო მეტადა.
მნახა, გულ-ზვავად მომმართა,
უნდოდი დასაკვნეტადა.
პირი დაალო ვეება,
ჩასაყლაპავად მიტია,
მაგრამ ხმლითა ვეც, გაუპე
თავი, როგორაც ფიტია.
მოკლულმა შემომანთხია
ბოროტი სისხლი პირზედა.
ცხენი წამექცა, თვითონაც
მიწას დავეცი ძირზედა.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

გონი წამსვლიყო... გონთ მოვედ,
მეოცა სახილებელი:
ქვეშ მეგო თეთრი ლოგინი,
ტკბილადა საძინებელი,
გვერდს ეგდო ჩემივე ცხენი,
ცრემლითა სატირებელი;
თავს მედგა დიდი ჭანდარი,
სიცხეში საჩრდილობელი,
ზედ იჯდა ბერი ქედანი,
დამღუღუნებდა თავზედა,
მზეც ამობრწყინდა... მეჩვენა,
მნახა გაბრუნდა წამზედა,
წითლად გაწირა ხოლოდა
ობოლი სხივი მთაზედა.
გაბრუნდა, თვალთ დამიბნელდა
და მიმეძინა მკლავზედა.
რა დაასრულა ქვირიამ,
ჩაიკასკასა ტკბილადა.
ეწყინა ლუხუმს სიზმარი,
ცრემლები მოსდის წყვილადა;
—კეთილად ახდეს, მაინც სთქვა
გულ-აყუჩებით, რბილადა.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

VIII

სიზმრის თქმით ყველა ჩაფიქრდა,
დაბლა ჩაჰკიდა თავია...
გამოერკვივნენ მალედვე,
გაჩნდა სხვა სანახავია:
ქვიშის ჩხრიალი მოისმა
თან ფეხის ჩქამი ცხენისა...
ეს ვინლა მოდის ნეტარა,
ჩუმად, უძრავად ენისა.
დადუმდნენ, ზოგნი წამოდგნენ,
იქით მიაპყრეს თვალია...
თამამად, ვაჟკაცურადა
თავს წამოადგათ ქალია.
ცხენს იჯდა მამაცურადა,
წელთ თუმც არ ერტყა ხმალია;
ხელთ ეპყრა შუბი წვერ-მახვი,
მამისგან მონაპარია.

უცხო ქალი

ხელ მოგიმართოსთ, მხედარნო,
მადლი ხატ-ღმერთის თქვენზედა,

ეროვნული ბიბლიოთეკა

გწყალობდესთ ლაშარის ჯვარი
გასულებს ბრძოლის ველზედა!
ლიმილითა სთქვა ლელამა,
შუქი გამოჰხდა პირისა,—
საამურია საცქერად
ვარდზე ცვარები დილისა!—
ქალი ჰგავს სამოთხის ყვავილს,
ნარწყავსა უკვდავებითა;
ხორც-შესხმულს სიყვარულსა ჰგავს,
აუწყველს უწყავებითა.

ლუხუმი (ლელას)

ვისი ხარ, შვილო, რას დახვალ,
მტრობა გგულავდეს იქნება?..

ლელა

სამოყვროდ მოველ, მამილამ,
თუ-კი უფალმაც ინება.
შანშეს ქალი ვარ ბაჩლითა,
მენაც თქვენს კვალზე დამდგარი;
ავად თუ კარგად, ღმერთმ იცის,
დედათ ჯარზეით ამდგარი.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

ხოშარეული

ეს სწორედ, მოჩვენებაა,
ეშმაკეული ხმა არი...
ახლა რო ასდეგ, დიაცო,
ადგომის მიზეზ რა არი?

ლელა

სხვა არა მინდა, გენაცვლეთ,
თქვენს მტერს გულსა ჰხვდეს ლახვარი
და ჩაეყაროს უსურმაგს
ბოროტს თვალებში ნაცარი,
(ლაშქარში ჩოჩქოლი ისმის
„ეს სადიური, რა არი?!“)
ვერ მიჰხვდით, პირდაპირ გეტყვით:
თათრებთან ომი მწადიან,
მინდა რო ჯავრი ვიყარო,
ბევრს სამ ავს საქმეს სჩადიან;
იკლებენ საქართველოსა
ბუმბარეზობით დადიან.
რად გიკვირსთ, ფშაველ-ხევსურნო,
იქნებ მიწუნებთ ქალობით?
ჩემთ ძმათ ცხონებამ, გარგებდით
ჩვენთა სალოცავთ წყალობით!

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ხმლის ქნევით ვერ გაგაკვირვებთ,
ფარ-შუბის დაგელებითა,
მაგრამ ჩემს საცდელს მაინცა
ვეცდები გამგელებითა.
ნუ გავიწყდებათ, ბახტრიონს
ციხე სამ უდგათ მაგარი,
შიგითაც მოწყობილი აქვთ
სანგალ-საყუჩებ-საფარი;
კარებსა, მაგრა დაკეტილს,
ათას მხრივ უდგა ჩაფარი.
ნეტავ იქ დედასთან მომკლა,
თათრებისაა საპყარი.
მაგ ძალთ ძმათ სისხლიც მიმართებს,
უნდა ვიძიო იგია,
სისხლის აღება, ხომ იცით,
მუდამ წესი და რიგია;
ან უნდა თათრის ხმლით მოვკვდე,
მე თავი გადამიდვია.

ლუხუმი (ლელას)

მამა სადა გყავს, სულ-კრული,
ქალს რადა ვგზავნის ომშია,

ეროვნული ბიბლიოთეკა

რაკი არ გვიჭირს მხედარი
ამ სულის მხუთავს დროშია.

ხოშარეული (თავისთვის)

დიაცს უყურეთ, სულელსა,
უნდა გაგვრეკოს ფონშია...
კაცჩი დედაკაცს რა უნდა
რად არა ფიქრობს გონშია?

ლუხუმი (ლელას)

მაშ არა თქვაა შანშემა
ჩამეეშველოს ლაშქარსა,
მაშ არ თუ ჰკმაზავს ლურჯასა,
ტანთ არ ისხამსა აბჯარსა?

ლელა

რაკი არ უნდა ბეჩავსა,
რაკი არ ერჯის გულია!
ლოგინშია წევს... ბეჩავსა
ძრავალივა სჭირს წყლულია.
თქვენი პირისქნა გაიგო,
ცა გაუწითდა სნეულსა,
მაგრამ რას იზამს, რო სული
ველარ ერევა სხეულსა.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

აბჯარნი მიმატანინა,
შემაკმაზვინა ცხენია,
ზედ შეჯდა, მაგრამ დასუსტდა,
დაბლავე გადმეერია.
თქვენს მტერს რომ იმის ყოფნაა,
მე ვშველ, გვერდს უქცევ ხელითა;
მკლავშიაც ხომ სჭირს ნაჭრევი,
ველარ მუშაობს წელითა.
რა ეს სთქვა, ლელას ცრემლები
წამოუვიდა ხშირადა:
„ვინ იცის, იქნებ მამიკვდეს,
გამიხდეს დასატირადა!„

სუმელჯი (ლელას)

შენ, ჩემო დაო, გირჩევნავ,
მამასვე ჰყვანდე გვერდითა,
ან წყალს მიაწვდი, ან წყლულებს
შაუხვევ ნაკუწებითა,
ჩვენცა ვეყოფით თათრებსა,
ჯავრს არ შეგაჭმევთ მტრისასა,
უერთოდ ალარ დავლახავთ
ბილიკებს ჩვენის მთისასა,

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ჩვენ ვიძევთ სისხლსა, ნუ სწუხარ.
შენის დედის და ძმისასა.

ლაშქარი

სუმელჯიმ კარგი გირჩია,
წასვლა გირჩევნავ, ქალაო,
შენის ყოლით, და არ-ყოლით
არ გვიბედენებს ძალაო.
ჩვენაც ვგვიანობთ, გზა გველის,
ეს საუბარიც კმარაო,
ზოგი ხო დღეს ვიუბენით,
ზოგიც ვიუბნოთ ხვალაო.

ლუხუმა (ლელას)

ჩემს ძმას უთხროდი, შანშესა,
ყოჩაღად იყოს, ფხიანად,
ყველაად ვკმარვართ მტრისადა,
სადავლოდა და ზიანად.
ლუხუმმა დამაბარაო,
კარგა უამბე, ჭვიანად.

ლელა

როგორ წავიდე, ვერ წავალ,
სიზმრებსა ვსინჯავ ავებსა...

ეროვნული ბიბლიოთეკა

კაცი რამ მოდის კუპრივით,
დაათრევს კაცის თავებსა;
მოდის, წინ მიწყობს ლრეჭითა
ჩემთ ძმათ სისხლიანს მკლავებსა.
ის რო წავა და სხვა მოვა
დიაცი მზისა ფერია;
მეტყვის: უთხარ რამ, ლელაო,
ეგ არის თქვენი მტერია!
ამ ტანჯვაში ვარ სულ მუდამ,
ძილი არაა ჩემთვინა...
ესა სთქვა განაცრებულმა,
ცრემლებიც ჩამეედინა.
ცხენი მოლრიჯა, გასწია,
ქვითინი გაჰყვა კვალადა;
წავიდა გულ-ჩათუთქვილი,
მივალის ძალი-ძალადა.
ქალის ქვითინსა მდუღარეს
მთანი იწერენ მკერდზედა;
ცრემლით ატირდენ წყარონი,
ჩამომდინარნი გვერდზედა;
დაბერებულა პირი-მზე,
კუზი ეტყობა წელზედა...

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

ოცნება ტანჯულის ქვეყნის
ქვითინებს მთისა წვერზედა.

IX

ლელეს ჩავიდა მწუხარე
ვარდი, ვარდის წყლით ნაბანი;
უძრავი ჰხურავ თავზედა
ყვავილიანი საბანი.
მოულოდნელი ხმა ესმის,
კაცის კივილი შორითა,
ჩამორბის, ჩამოუძრახნებს
კაცი ახადის გორითა:
„მოიცა, ქალო და-ძმობას,
ცოტა იარე წყნარადა,
რა გაქვითინებს, ბეჩავო,
იყავი უწყინარადა!“
ლელა ჩამოხდა ცხენიდამ,
ცხენი მიაბა ხეზედა,
ჩამოჯდა დალონებული,
შუბი დაიდვა გვერდზედა.
აგერ გამოჩნდა ისიცა,
ვისიც ესმოდა ძახილი,

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ქალთან პირდაპირ მივიდა,
ვით ამოწვდილი მახვილი.

ჯვირია

შენ და ბ მე ძმა, ლელაო!..
თუნდა მიმილე მამადა...
ჩემს ესე დატევებასა
ნუ ჩამამართმევ ავადა,
მე ჯვირია ვარ, მიტირე,
თუშეთით მოსულ მზირია,
თუმცა-კი თქვენის წყლისა ვარ,
ფშაური მიდგა ძირია,
გოგოლაურთა დისწული,
მათურელ ზივის შვილია...
შენი პასუხი მესმოდა,
იქვე ლაშქარში ვერიე,
უფროსთა საუბარშია
მე ველარ ჩამოვერიე.
თუმც-კი დამიჯდა ჭკვაშია
შენი გაყოლა თანაო...
აჩქარდნენ, იუკადრისეს
დიაცის წამოყვანაო.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

რომ ხერხი ლონეს სჯობია,
ლაშქარი ფიქრობს განაო?
საცა ჰოს უნდა ამბობდნენ,
იქ იძახიან: არაო!
როდი ფიქრობენ, ბახტრიონს
ბევრი თათარი სტანაო;
ჯერ შასვლა არი საჭირო,
რო კაცმ იხმაროს დანაო.
საქმე ციხეა, უფრო-კი
მაგარი ციხის კარები,
რომ ლაშქარს ჰქონდეს მტრისაკე
გზა ლალად გასატარები.
მე და შენ, დაო, ესრე ვქნათ
მეც თავს არ ვზოგავ იცოდე:
ჩვენ ჯარზე უწინ წავიდეთ,
შენაც ჩემთანა ხვიდოდე.
ჩვენ ორნი წავალთ ერთადა,
მივმართოთ თათრის ბინასა;
მივესალმები ყარაულს
სხვებზე თავს მდგომს და წინასა,
თან ვეტყვი ყეინს მოვართვი
ფეშქაშათ ტურფა ქალია;

ეროვნული ბიბლიოთეკა

გთხოვთ მანუგეშოთ მენაცა,
კაცი ვარ შესაწყალიო.
კარს გაგვიღებენ ციხისას,
მარჯვედ მოვხვდებით შიგითა:
შენ თუნდა ხელსაც ნუ გასძრავ,
ჩვენს ჯარს მე უშველ იქითა!
ჯარი ხვალემდე არ მოვა,
ჩვენ სრულ წინდაწინ ვიაროთ;
მზას ვიყვნეთ, ციხის კარითა
საქმე წალმ დავატრიალოთ.
ცისკრის ხანს მოვა ლაშქარი,
ჩვენც იქ დავხვდებით მარჯვედა;
ვეცდები კარი გავულო,
თუნდ დამკლან ციხის კარზედა.
შენ რალას იტყვი ამაზე,
ვამბობ თუ არა ჭკვაზედა?

ლელა

მზადა ვარ, შენი ჭირიმე,
როგორც სჯობს, იცი უკედა;
მე-კი გონება არ მიჭრის,
გამხდარს დარდ-ბოლმის ბუდედა.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

მტრის ჯავრი გულში მიდგია,
შავს ალაზანის გუბედა.
ეგრ იყოს, როგორც შენ ამბობ
უარს არ ვიტყვი მაგაზე,
ოღონც დააბას ჩვენმ ჯარმა
თათრები ვირის ბაგაზე.
იმოდენს როგორ არ შავძლებ,
რო დამკლან დედის კალთაზე...
ამ პირობაზე დამდგარნი
ორნი გორი-გორ ჩადიან,
ოღონც ეშველოს ჩვენს ჯარსა,
ორსვე სიკვდილი სწადიან.

X

Ცამ გადიბანა პირიდამ
მური, ნაცხები ღრუბლისა,
გადაეფინა სამყაროს
ლოცვა-კურთხევა უფლისა.
შუქი დაეცა ლაშქარსა
მთების ბრწყინვალის შუბლისა,
ლაშარის გორზე წავიდა
ლაშქარი დროშის ჟღერითა.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

„შადეგით“, ჰყვირის ლუხუმი,
სამკლავიანის ხელითა:
„ვერა ჰნახეთა ბატონი,
წინ მიგვიძღვება ცხენითა!?“

პირველი მხედარი

ვნახე, ცის ტატნად დავატყვე,
მთა გადალახა სწრაფადა;
გარს ევლო შუქი ბრწყინვალე,
ციდამ მოსული ძაფადა.

მეორე მხედარი

ლურჯს ცხენზე იჯდა, ლამაზი
სხივი თავს ედგა ღვთიური;
რო ვნახე, გულში ჩამიდგა
სიამოვნება ციური.

მესამე მხედარი

მე ტრედის ფერად მეჩვენა,
სხივი მისდევდა მზიური;
შორს გაანათა ელვასებრ
ასი ბარული დღიური.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

მეოთხე მხედარი

ჯერაცა ვხედავ, მივალის
ტურფა სიტურფით ქსოვილი
ისრ ჰშვენის ცხენზე, ვით ველზე
გაზაფხულისა ყოილი.

ლაშქარი (ერთხმად)

Idიდოს შენი სახელი,
ჩვენო ბატონო, ძლიერო,
ჩაგვიძელ, მოგდევთ ჩვენაცა,
საყმოს საშველად მშიერო!
ადიდე ლაშარის ჯვარი,
ცისა და ქვეყნის იერო!
ნეტავ რა მტერი იქნება
ეხლა გაგვიძლოს, ბიჭებო,
ჩვენი კვალი ხარ დღეს შენა,
ლურჯაის დანაბიჯებო.
ლაშარის ჯვარის ცხენისა
ნატერფალია ელვარე;
აღტაცებულსა ლაშქარსა
გული გაჰხდია მღელვარე.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

XI

Იჟიჟრიბანდა, ცისკარი
სულს ჰლევს, თანდათან ჰქრებოდა,—
ნეტავი ყველა ლამაზსა
ესე სიკვდილი ჰხვდებოდა?
დღეს მკვდარი, ხვალე დილითა
ცოცხალი წამოდგებოდა;
სრულის ჯანით და იერით
თვალებს წინ დამიდგებოდა.
ნეტავი ცეცხლი ციური,
ვისაც-კი გულში ჰნთებია,
ჯერ არ გაუქრეს, თუ გაქრეს,
ისივაც ამოჰგზნებია!
მკვდარია უგრძნობი კაცი
უსაზარლესი მკვდარზედა,
მით რომე სიცოცხლე უდგას
სალის ყინულის ტახტზედა,
არ ებრალება მოყვასი,
მის წინ რომ აცვან ჯვარზედა.
ისე მოკვდება ვერ შედგეს
ერთს წამს ტრფობისა მთაზედა.

„გვიდგიერნენ ალაზნის თიგლა“
„ბო�al ჩვენები ხნელეთერენ .....“

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

შორს არის, მეტად შორს არის
დაშორებული მაზედა.
ჭაობში არის ჩაფლული
ვიცნობ მოწამლულს ხმაზედა.
საჭარელია დადგომა
უგრძნობელობის გზაზედა!

XII

ბადვიდენ ალაზნის თავსა,
მთების წვერები ჩნდებოდნენ.
საცა გაჰხედავ, ყოველგან
გასაშტერონი დგებოდნენ:
ზოგნი ცის გულ-მკერდს ჰკოცნიან,
ზოგნი უკანა რჩებოდნენ;
იმათ ჩაუთქამ ქვეყანა,
ბუნების სისხლით ძღებოდნენ;
ნამძინარევი დევები
ისევ ბურანში არიან,
ერთს ადგილს დგომით ტანჯულნი
შეჭირვებულან ძალიან.
მზე რომ მოვალის, მაშინის
შავს ნისლებს გადაიყრიან,

ეროვნული ბიბლიოთეკა

თუნდ მთლად ქვეყანა დაეცესთ,
აბჯართ არ ჩამაიყრიან.
გულ-მკერდს ერთმანეთს აბჯენენ
წარბ-შეუხრელად მდგარნია,
წვანან ხმა ამოუღებლად,
როგორც საფლავში მკვდარნია.
ნეტავ ბუნების ქმნილება
სხვა მათ რა შაედარება,
მალ-მალე შავი ჯანლები
თავზედ რომ დაეფარება?
ნისლი ფიქრია მთებისა,
იმათ კაცობის გვირგვინი.
მიყვარს შეუდრეკს მათს მკერდზე
ხშირის ბალახის ბიბინი,
ტიალის ობლის ნიავის
გულის მგმირავი სისინი.
არწივნი დაფარფაშობენ,
უფსკრულს ავლებენ თვალებსა,
მაღლიდამ ჩამოჰხარიან
თავისგან დახრულს ძვალებსა;
ლაღი შვილები მთებისა
ერთმანერთს ეძრახებიან;

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

ამ დროს ომში მყოფს გმირებსა
ტიალნი ემსგავსებიან.
უყვარსთ, რო ჰხედვენ ერთ-ურთსა,
იმიტომ ეხასებიან!
ლაშქრისა გულიც აივსო
სიამოვნებით სრულითა,
ყველა დაჰხედავს კახეთსა
ათრთოლებულის გულითა.

XIII

ლაშქარი შედგა ცოტა ხანს,
ხმა გამოისმა კითხვისა:
„კაცნო ძვირია რა გვექნა?“
ყველა ამასა სჩივისა.
ენთება ხოშარეული,
როგორაც ბურდო თივისა.

ხოშარეული

Iფიქრეთ, ფშაველ-ხევსურნო,
ეგრე არ გარგებთ ტარება,
მზირმა მზიროობა არ გვიყოს,
თავს არ მოგვხვიოს წვალება.
ვინ იცის, ნათრევ კაცია,
არ იყოს ღალატიანი,

ეროვნული ბიბლიოთეკა

დუშმანი არ გაგვიფთხილოს,
საქმე ქნას ნახლართიანი.

ლაშქარი

რა გაიგება, იქნება
ბრიყვმა გაგვყიდოს ფულზედა,
ფიცი გატეხოს უსირცხვოდ,
ხელი აიღოს რჯულზედა,
ცოცხლად დაგვმარხოს, თვითონვე
მიწა გვაყაროს გულზედა.

ლუხუმი

ეაცნო, რას ამბობთ ნეტარა,
რად ჰგრეხთ დიაცებრ ჭორებსა,
ფარ-ხმალით მოკაზმულები
აჰკიდებიხართ ჯორებსა!
რად არ გაჰხედნებთ, ბრიყვებო,
ჩვენის სამშობლოს გორებსა?
ვის გაუგონავ, სად თქმულა
ამბავი, ძველად თხრობილი,
მითხარით, ნუ დამიმალავთ,
ვინც-კი კაცი ხართ ცნობილი,

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

ეგრე მუხთალად ღალატი,
ეგრე ულმერთოთ ტყუება,
მტრისა სალხენად ძმებისა
შინაით გამოტყუება?!
სრულ სიცრუვეა, ნუ იტყვით,
თქვენ გენაცვალებათ ლუხუმი.
არ რადმე მეჭაშნიკება
სიტყვა კოჭლი და ლუგუმი.
კაცს მაგის მეტად ვერ იცნობთ,
მაგის მეტ არ გაქვთ შნოება,
თავის ფიქრიდგან შემკრთალთა
ეხლავ მოგკიდათ ცხროება.
ღალატს რა უნდა ჩვენშია,
როგორი გვადგა დროება?!

სუმელჯი

ფიქრმა თვითონ სთქვა, რაცა ვსთქვით,
ეს ნურვის გაუკვირდება;
ყველაც-კი იტყვის ამასა,
ვინც საქმეს დაუკვირდება.
არც კაი ბოლო იმათ აქვ,
ვინც ერთურთს აუხირდება.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ლაშქარი (ერთხმად)

Ara, ტყუილად ნუ ვიტყვიან,
ცოდვას ნუ ვადებთ კისრადა,
მშვილდზე ნუ ვაგებთ ქვირიას,
ნუ ვათამაშებთ ისრადა.
ქვირიას ღალატ არ უნდა,
სხვა რამ ფიქრი აქვ წყეულსა,
თვალ-ცრემლიანსა ობოლსა,
გულზე ეკლებით ხეულსა.
ეგრე ქურდულად გაპარულს,
ერთბაშად გადათხეულსა,
ვის ეწადება ღალატი
სწორჩიით გამორჩეულსა!?

ლუხუმი

Eგრე თქვით, მაგას მოგელით,
სიტყვას წყნარსა და რჩეულსა.
ლუხუმიც მალე შეატყობს
ცრუვს, ღალატობას ჩვეულსა...
თან-და-თან ცნობას მოვიდა
გული-გონება ლაშქრისა.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

სპეროზიაის კლდიდამა
ცივი ნიავი მაჰქრისა.
მიდიან ფეხ-შეუშლელად,
კალთა ჩაკეცეს მთებისა.
რაკი დაუშლის მგზავრობას
მოსახვევები გზებისა,
გალმა-გამოლმა მწყრომარე
ხვივილი მოდის წყლებისა
და ალაზანიც, ბარს დინჯი,
მთაში მეტადა სწყრებისა,
ძირს უთხრის სალსა კლდეებსა
თავზე ჩაჩქანი ჰხდებისა!..

XIV

ნაქერალაში დამდგარან
თუშები თექიანები;
გულ-შაუდრეკნი ომშია,
ლაშქრობას ბედიანები.
გარს სანგლად შემოუვლიათ
ხევები ბექიანები.
ელიან ფშაველ-ხევსურთა,
თვალი იმათკე სჭერიათ;

ეროვნული ბიბლიოთეკა

წინ მიეგებნენ ლხენითა,
დროშები დაუჭერიათ.
ლუხუმმა ცხენი გაქუსლა,
წავიდა თამაშობითა,
შამაუძახა თუშებსა
შუბლ-შეკვრით, კამათობითა.

ლუხუმი

სადა გყავთ, თუშნო ზეზვაი,
რად არ მაჩვენებთ თვალითა?
მე-დ იმან უნდა ვიომოთ,
ნაქებ რო არი მკლავითა.
ალარა ხუმბრობს, ლუხუმი,
მკერდშელობილი ფარითა:
მე ჯერ თათრებთან რა მინდა,
მაგისი სისხლი მწყურია,
დულს და გადმოდულს გულიდამ
მაგის მტრობა და შურია.
შეჩერდა თუშის ლაშქარი,
გულზე წაესო მურია,
ფიქრობენ, რამ გააგიჟა,
ლეკიაა, თუ ურია;

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

შველის მაგივრად თავ-ხედსა
ჩვენივე სისხლი სწყურია.
ზეზვამ მყის იცნო ძმობილი,
ვეფხვი ხმალ-და ხმალ წავიდა,
გაეკინკლავნენ ერთმანეთს
ხმალ-შუბებით და ფარითა,
მემრე აკოცეს მხურვალედ,
ამბავსა ჰკითხვენ ძმურადა.
ერთმანეთისა სურვილი
ორსვე ჰქონიყო წყლულადა

ლუხუმი

ბენაცვალე, ძმაო ზეზვაო,
რო თვალით გნახე კიდევა.
მიყვარს, ძმობამა, ხმალ-და-ხმალ
შენი მტრისაკე მიწევა.
კაცო, შენც დაბერებულხარ,
გაგხშირებია ჭალარი:
ცხენი სადა გყავ, მიტირე,
ი შენი ცხენი—სალარი?

ზეზვა

ლაშქრობამ ჩამამაბერა,
ძალლ-უმადურად გდებამა,

ეროვნული ბიბლიოთეკა

სრულ ლაშქარსა ვარ, რაც-კიდ
ძუძუს მამსხლიტა დედამა.
ჯერ შენთან, ძმაო, ლუხუმო,
რამდენჯერ ვიყავ ომშია...
წელში ორჯელ თუ დაემბის
ჩემი საფერხე გომშია.
სალარი მაგათ მამიკლეს,
ვისაც დღეს უნდა უტიოთ,
მაგ ძალთა ერთი ცოცხალიც
გარეთ არ გამოჯტიოთ.

ლუხუმი

სრულ მაგონდება, ძმობამა,
საცა რა გადაგვხედია,
უნდა გადაგვხდეს კიდევაც,
ეს არის ჩვენი ბედია.

ზეზვა

მეც მაგონდება ბევრი რამ,
ერთი-კი უფრო ცხადადა:
ერთხელის საბუის ბოლოს
ლეკებ რო ვაცხვეთ ქადადა.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

თუ გახსონს, ერთს ლეკს ხმლითა ვეც,
ჭიმად მოვწყვიტე თავია?

ლუხუმი

შენის ფრანგულის ნაჭრევი
ისევ ისეთი მწვავია?

ზეზვა

თავი გაგორდა მიწაზე
ტუჩებს დაუწყო კაპუნი,
იტყოდი, სარეკელასა
წისქვილზე გააქვ რაკუნი.
შენ შაგებრალა ურჯულო,
მოგიწყლიანდა თვალები;
უთუოთ, საით ენახვე,
მოგაფურთხებდნენ ქალები.
მე არ მებრალვის, ლუხუმო:
მოუნათლავი აროდის,
მაგათ სიწუნტის ნალველი
ყელში დულილით ამოდის.
ვისაც ჩვენ არ ვებრალებით,
ჩვენ შავიბრალოთ რისადა?

ეროვნული ბიბლიოთეკა

სიკვდილი თვითონ უფალსა
გაუჩენია მტრისადა!
ერთ-ურთს სალამი მიართვეს,
ფიცით შაიკრა ჯარია.
მალლიდამ მაკურთხებელი
თავზე დაადგათ ჯვარია.
შაილებება სისხლითა
ქართველთა მთა და ბარია.
დილის მზის სხივით იპოხენ
ქედებს კახეთის მთანია.

XV

ხუთშაბათ დილა გათენდა,
სისხლისა ნიავ-ლვარია,
ბახტრიონს თათრის შვილებსა
დღე გაუთენდათ მწარია.
გადმოდგა ბორბალაზედა
თავისუფლების მთვარეა.
ალაზნისაკე წავიდა
ურჯულოს სისხლის წყალია.
ნალესის ფრანგულებისა
ცასა სწვდებოდა ალია.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

სრულ სისხლით დანაბეჭდია
მეომართ დანაკვალია.
კარავ-საჩეხი მტრებისა
მინგრეულ-დანაგალია.
გასწყვიტა ჩვენმა ლაშქარმა
მტერი, ულმერთოდ დალია.
ჩიჰკივის თათრებს ზეზვაი
შეუპოვარი, მალია
გულ-რკინას ხოშარეულსა
შუა გადუტყდა ხმალია,
ცრემლი ერევა თვალებზე,
სწუხს ამისაგან მწყრალია.
ლუხმა თოფი გამაჰკრა
არ აუფეთქდა ფალია,
დროშას მიუძღვის ლომივით,
ამაიწვადა ხმალია
შამაუძახა ლაშქარსა,
გულ-დინჯმა, ომში ცხარია:
„მამყევით, ვისც ქუდი გხურავთ,
ვინაც არა ხართ ქალია“
ეივსო თათრის ძვლებითა
იმ ბახტრიონის არეა.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

ციხე-გალავნად ეგება,
ისე გამრავლდა მკვდარია.
ეს ის დრო იყო ,როდესაც
მთასა ჰლოცავდა ბარია,
რას სალოცავად მიაჩნდათ
მთიელის ხალხის გვარია...

XVI

— საით მოსდიხართ, ფშავლებო,
ცხენ-ხეთქით, რიალითაო;
ლრეობით, მხიარულადა
ჩაჩქნების კრიალითაო;
ლაშარის ჯვარის დროშისა
საამო წკრიალითაო?!

— საით და კახეთს ვიყვენით,
ბახტრიონს ჩავიყარენით;
ჩვენა, თუშნი ლ ხევსურნი
პანკისში შავიყარენით.
ვაცადეთ ჩვენი საცდელი,
ეხლა-კი გავიყარენით.

—რა გქონდათ, კაცნო, საცდელი,
რა გქონდათ საომარია?

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

— არ თუ გაგიგავ, კახეთი
თათრების ნოხარია!
თათრები ვხოცეთ, მოგვიდის
ცხენები ნოფლარია;
გავწირეთ გულ-სისხლიანი
ყეინი ნათოფარია;
სალაშარიჯვროდ მოგვაქვის
ზინათი ნაშოვარია
და გადმოვლახეთ საფშაოდ
ტბათანა ნათოვარია;
სავსეა თათრების ძვლითა
ფშავლების ნაომარია.
მეფემ გვიბოძა საჩუქრად
სახნავი-დ საძოვარია.
სახელს უმატეთ სახელი—
ძვირფასი საპოვარია.
— საკაცით ვინლა მოგაქვისთ
ნაბდებში შახვეულები?
— ქვირიაი და ლელაი,
ჩვენთვის სისხლ-დანთხეულები
ღმერთმა აცხონოს ესენი,
ამათ გაგვიღეს კარები!

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

რო შავიჭრენით შიგითა,
ჩვენს წინ ეყარნენ მკვდარები.
მოგვაქვს დვმარხოთ იქავე,
სად მამა-პაპა ჰმარხია,
სადაც აბარავ მიწასა
იმათ გული და სახია.
ძძიმეა თავის ქვეყანა,
თავის წყალ-ჭალა ძლიერა;
მიწაც ტკბილია მშობლური,
გულს რომ ეყრება ფხვიერა.
—ვის მოგილოცოთ სახელი,
ვინა ხართ სახელიანი?
—პირველ—ობოლი ქვირია,
სახე აქვ ნათელიანი;
მეორე—ლელა ბაჩლელი,
ქალი ხელ-ფარტენიანი;
მესამე—ბერი ლუხუმი,
კურთხეულ გამდელიანი;
მეოთხე—ხოშარეული,
არწივი მხარ-კვერიანი;
მეხუთე—ბივი სუმელჯი,
მოგვყავის ნაჭრევიანი.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

—თუშჩი ვინ ვარგდა, მითხარით,
კაცად ვინ უფრო არია?
—ზეზვაი, ძმაო, ზეზვაი
მთელის თუშების დარია.
არა ყოფილა გაზდილი,
მომცრო სდგომიყო ტანია.
ისა ყოფილა ვაჟ-კაცი,
ლირსი წელთ ერტყას ხმალია.
ლომია, უფალსა ვფიცავთ,
სწრაფი, ვით ელვა-ქარია,
ჰშვენოდა, ძმობამ, ვაჟ-კაცსა,
დაზარნიშული ფარია.
მაგრამ დაგვიჭრეს რჯულ-ძალთა,
გაწირეს ცოცხალ-მკვდარია.
თუ გაჰზდის—ფურმა გაზარდოს
აი მისი ანა კარია!
ვერ ვნახეთ, რო დაეკვნესოს,
ან შეცვლილიყოს სახითა.
თუშთ შაიჭირვეს ძალიან,
ცრემლით ატირდენ ცხარითა.
თავით დაურჭვეს დროშაი
მისივე შუბის ტარითა.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

—ახლა ისა სთქვით, მოყმენო,
ვინ დარჩა სირცხვილიანი?
—წიწოლამ ლაფით გაგვთხიფა,
გაგვექცა სირბილიანი!
ნეტარ სად დაიმალება
სიცოცხლით სიკვდილიანი.
ფშავში როგორლა მოალის
დიაცი ჩიქილიანი!
არ ვარგა მაგათი გვარი,
უჯიშო სიცილიანი.
ხალხში როგორლა გამოვა,
ხატში როგორლა მოდგება?
უკლოს, უკეთურს, ბეჩავსა
სად დაეკარგა გონება?!
რად არ ირჩივა სიკვდილი
და თათრებისა მონება?
ვინლა გაივლევს ახლოსა,
ჩააქვავებენ დედანი.
მიწამ შაჭამოს ცოცხალი
ე მაგისთანა მხედარი!
ომშიით გამოქცეულსა
მეხი დაეცეს, მედგარი!

ეროვნული ბიბლიოთეკა

არ ვარგა, იმიტომ თქმულა,
კაცი ქალებში მკვეხარი.
—ბერი სადლაა ლუხუმი,
დამრიგებელი ფშავისა?
—ეხლა გაგიტყდეთ ჩვენაცა,
აუგი გითხრათ თავისა;
იმისა ვერა გავიგეთ,
გულში ესა გვაქვს ჯავრადა.
მტერი რო მთა-ტყეს მოეცა,
ჩვენ თან მივსდევდით ჯარადა.
მისი ველარა გავიგეთ,
იქნებ თუშთ გაჰყვა წვეულად;
ზეზვაის დაჭრა ეწყინა,
ძმობილს თან ჰყავდეს ძმეულად.
ვერა ვიცით-რა. ესა გვწყინს,
გვცხვენიან, ჭირად გვქცევია.
დაკარგვა ჩვენის პატრონის
საგონად გარდაგვქცევია.

XVII

ლამესა სძინავს მთა-ბარზე,
ბუნება დასვენებულა,

ეროვნული ბიბლიოთეკა

მანათობელი ქვეყნისა
მთვარეც ხომ ჩასვენებულა,
მოისმის ივრის ჩხრიალი,
სიზმარს უამბობს ჭალასა,
ერთად ჰკეცს საუბარშია
ცისა და ქვეყნის ძალასა.
ცა თავისათვის მყუდროდ სდგას,
გვერდ-სუფთა ვარსკვლავიანი.
მუხაზე ჩამოკიდული
კაცი სჩანს სამკლავიანი.
თავი დაურჩავ მხედარსა,
თუ იყო გულ-ჯავრიანი?
ოორი ყურსაც არ უგდებს,
ნელად აქანებს ტალღებსა.
არ ედარდება, დაობლდნენ,
მამა ალარ ჰყავ ბალღებსა.
თემისგან უარ-ყოფილსა
გადაუგდებენ ძალღებსა.

XVIII

სხლოვანს ატირდა ბებერი,
მოსთქვამს ზარს ზარიანადა:

„ეგრეთ ბოროტი ადამიანი
ბედნიერ
ადამიანად
ქცეულიყო.“

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

„ნეტავი თავზე დამეცეს
მთა-ღელე ბარიანადა!
ნეტავ, არც შვილი მყოლიყო,
არ გავჩენიყავ დედასა,
თუ ამას შავესწრებოდი,
ამდენ სირცხვილის კრეფასა!
შვილო, სირცხვილი მაჭმიე,
ძუძუ დასწყევლე დედისა,
თვითონ შენა ხარ მწამლავი
თავის უბედო ბედისა.
რად იქ არ მაჰკვდი, ბეჩავო,
რად ხარ ყელ-საბელიანი!
რად არ მომიხვედ, წიწოლავ,
პირნათლი, სახელიანი?!
გასწირე თავის ხსენება,
საწყევარ—სარბევიანი.
—მარტოდ რად სტირის დიაცი,
გვერდით არა ჰყავს სოფელი?
არ ისმის მოზარეთ ზარი,
გულს ლახვარ-დამასობელი?!
—თასი დალვარეს ხატშია,
ახლოს მიუდგეს არვინა,
წიწოლას დანაშაული
აწეულია ცამდინა.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

დაამცრო ჩვენი სახელი
მთელს ლაშქარს გული ატკივნა.
არც ვინ სამარეს გაუთხრის,
არც ვინ შაუკრავს კუბოსა.
მარტომ იტიროს დედამ,
ცრემლი წინ დაიგუბოსა!

XIX

იტყვიან, მაღლის მთის ძირსა,
ულრანს, უდაბურს ტყეშია
ჯუხუმი იწვა დაჭრილი
ნატყვიარი სჭირს მკერდშია.
იქვე მაღალი კლდე იყო,
გამოქვაბული შავადა,
ხავსით მორთული, პირ-ქუში,
მრისხანე სანახავადა.
იქა ბუდობდა ვეება
გველი, მორთული ჯაგრითა,
ბევრისა ცოდვის მოქმედი
პირზე დორბლების დაყრითა.
ბევრი ჩაენთქა ტიალსა
მონადირე და მხეცები.
იწვა, უცდიდა დავლასა
თვალებით დანაცეცები.
ვადამთხვალიყვნენ იქიდამ
ნადირნი გულის თრთოლითა.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

ვერ გაჰხედნებენ იმ ალაგას,
ისე ეშინისთ შორითა.
ერთს დღესა გველი, ვით ნისლი,
გაწოლილიყო ხეზედა,
წოდა გულ-ჯავრიანი,
თანაც თბებოდა მზეზედა.
ამ დროს შაესმა კვნესის ხმა
ჯაგარ-აშლილსა გვერდზედა.
გაჰხედა, ნახა კაცი წევს,
სულის მაბრძოლი, ეული,
გასაქერის ცისა სივრცესა
სასო მიხდილი სნეული;
მკერდზე ატყვია მიმხმარი
სისხლი წყლად ამორწყეული.
გველს შაებრალა ლუხუმი,
მისკე წავიდა ზლაზვნითა,
მიაშრიალებს ხმელს ფოთოლს
დიდრონის ტანის გლარზვნითა,
ზედ დააშტერდა სნეულსა
თვისის გველურის სახითა.
დასაქერის სულის მაბრძოლსა
გულის მზარავის თვალითა.
დაფიქრდა გველი ძლიერად,
გული ევსება ბრალითა.
ბევრის ცოდვების მოქმედსა
გადაუბრუნდა გუნება:

ეროვნული ბიბლიოთეკა

რა სიბრალულით იმსჭვალავს
მისი გველური ბუნება!
ზედ გადააწვა, მკერდზედა
წყლულსა ულოკდა ენითა.
თან მკერდს უსველებს მხედარსა
ცრემლების ჩამოდენითა.
აყრუებს ტყესა და ველსა
ოხვრითა რამოდენითა!

მთელს ერთს თთვეს ასე უვლიდა
ადამის ტომის მტერია,
ბოროტების გზა გაუშვავ,
კეთილი დაუჭერია.
საჭმელსაც თვითონ უზიდავს,
ასმევს წყალს ლალის მთისასა;
ლამ-ლამ ზღაპრსაც უამბებს
ორის ობოლის ძმისასა.

ამბობენ, შააძლებინა
სნეულსო ფეხზე დადგომა.
ელირსებაო ლუხუმსა
ლაშარის გორზე შადგომა.

ფახი
ერთი ანაზი.